

GIEHTAGIRJI
Doaibmabidjoevttohusat
njuovžilis skuvlasirdašuvvamiidda
Sámis

OHKKEN
Rauna Rahko-Ravanti, Minna Körkkö,
Merja Paksuniemi

GIEHTAGIRJI
Doaimbidjoevttohusat
njuovžilis skuvlasirdašuvvamiidda
Sámis

OHKKEN
Rauna Rahko-Ravanti, Minna Körkkö,
Merja Paksuniemi

ISBN 978-952-484-983-8

Lapin yliopisto,
Kasvatustieteiden tiedekunta
Rovaniemi 2017

Paino: Lapin yliopistopaino

Kuvat: Marko Junttila & Iiro Rautiainen

Álgosánit 6

Oahppageainu njuovžilin - fidnu guovddáš bohtosat 9

Doaimbidjoevttohusat 15

Gielalaš vuolgga uoggát 15

Sirdašuvvamat njuovžilin - Sirdašuvvanmuttu stivremii guoskevas dahkkiid
doaimbidjoevttohusat 17

Sosioemotijja oahppanbiras, ustitgaskavuo at ja bearaš doarjjan - doaimmat,
mat buoridit skuvlamenestumi 19

Lassidie ut doarjjan 21

Gáldut

Álgosánit

Oahppageaidnu njuovžilín - čielggadanfidnu mihttomearrin lei buvttadit dieđu, mainna sáhttá doarjut etnalaš joavkkuide gullevaš oahppiid sirdašuvvama vuodđoskuvllas nuppi dási oahpuide sihke buktit ovdan čuozáhatjovkui gullevaččaid vásáhusaid sirdašuvvanmuttus ja čájehit čuoavddusmálliid, maiguin sirdašuvvama sáhttá dahkat njuovžileabbon. Fidnu oassálaste 40 sápmelaš- ja sisafárrejeaddjioahppi.

Dán giehtagirjjis muitalat doaimbaidjoávžžuhusain, mat bohte fidnu áigge čoggon dieđuin. Doaimbaidjoávžžuhusaid vuodđun lea fidnus almmustahtton raporta. Fidnu materiálačoaggimii, dutkanoassái ja raportta čállimii oassálaste Minna Körkkö, Sari Niemisalo, Merja Paksuniemi, Rauna Rahko-Ravantti ja Maiju Saarreharju. Fidnu bohtosat ovdanbuktojuvvojit čohkkejuvvon hámis Siirtolaisinstituutti (Sirdolašinstituhta) almmustahttán girjjis Opintie sujuvaksi Lapissa (Oahppageaidnu njuovžilín Lappis) - duojis nuoraid sisafárrejeaddjiid materiála čohkkiiga, analyseriiga ja raporteriiiga Minna Körkkö ja Sari Niemisalo (gč. Körkkö & Niemisalo, Maahanmuuttajaoppilaiden siirtymät perus-

¹Körkkö, Minna, Paksuniemi, Merja, Niemisalo, Sari & Rahko-Ravantti, Rauna. (toim.) (2017): Opintie sujuvaksi Lapissa. Turku, Siirtolaisuusinstituutti, Julkaisuja 6.

” *Dán giehtagirjjis muitalat doaimbidjoá-
vžžuhusain, mat bohte fidnu áigge čoggon
dieđuin.*

opetuksesta toisen asteen koulutukseen Lapissa, 45–67), rávesolbmuid sisafárreaddjiid materiála analyseriiga ja raporterii Maiju Saarreharju ja Merja Paksuniemi (gč. Saarreharju & Paksuniemi, ”Koska siitä saa hyvän elämän”, 69–95) ja sámenuoraid oahppageainnu guoskevaš materiála analyserii, raporterii Rauna Rahko-Ravantti (gč. Rahko-Ravantti, Saamelaisnuorten opintie Lapissa, 97–113). Girji lea lohkanláhkái čujuhusas: <http://www.migrationinstitute.fi/files/pdf/julkaisuja-sarja/Opintie-sujuvaksi-Lapissa-Siirtolaisuussinstituutti-J6.pdf>

Ovdanbuktit giitosasamet fidnu ruhtadan Eurohpá sosiálaruhtarádju, Lappi EJB-guovddáži ja Lappi universitehtii. Giitit fidnu jearahallon olbmuid ja ovttasbargobeliid, din haga dán čielggadeami livččii lean veadjemeahtun čađahit. Giitosasamet manná maiddái fidnu eará bargiide mávssolaš barggus, man sii leat dása addán. Giitosa ožžot maiddái stivrenjoavkku lahtut áššedovdamušas fidnu áigge.

Roavvenjárggas 16.2.2017

Rauna Rahko-Ravantti, Minna Körkkö ja Merja Paksuniemi

Oahppageaidnu njuovžilin - fidnu guovddáš bohtosat

Sámenuorat

- ▶ Oassi nuorain oinnii sámegeiela mearkkalaš iežas boahttevuodas dáfus. Gávpogiin ássán sámenuorat ledje niegadan ohcat sáme-guvlui nuppi dási oahpuide.
- ▶ Gávpogin ássán sámenuorat ledje jearahallama áigge duhtavačča iežaset skuvlii ja ustibiidda. Sii ledje goittotge vásihan muhtumin dahje dávjá givssideami dahje olggušteami sápmelašvuodaset dihtii.
- ▶ Sáme-guvlui nuppi dási skuvlejupmái sirdašuvvan lea hui miellagiddevaš proseassa ja oahppit ráhkkanit oktasašohcamii jo 7. luohká álggedettiin.

- ▶ Oktasašohcanválllejumiide váikkuhii vuosttažettiin nuora iežas beroštupmi, muhto vuhtii válde maddái bearraša oainnu ja muhtun dáhpáhusain ekonomalaš resurssat, ovdamearkan vejolašvuođat iežas vistti skáhppomii vieris báikegottis.
- ▶ Sámeiguovllu olggobealde ássán nuorat niegadat sámeiguovllus ássamis. Oassái dán niegu vejolažžan dahkamis váikkuha sámeigiela dáidu ja dan bokte rahpasan nargomárkanat.
- ▶ Lea dehálaš, ahte sámeigielat oahpahus addojuvvo Lappis maddái sámeiguovllu olggobealde, dasgo dat seailuha kontávta ruohtta-siidna ja dahká máhccama vejolažžan, vaikke máhccan njuikešii moatti sohkačuolva badjel.
- ▶ Sámenuorat bohtet gávpgiidna hui earálágan birrasis ja kultuvrras. Ođđa báikegottis oahppolágádus galggašii bastit fállat doarjaga sápmelaš kulturidentitehtii, vai sirdašuvvan ii šatta oahppái menddo lossadin dahje stuorisin ja doalvo oahpuid gaskkalduvvamii.

Norra sisafárrejeaddjioahppit

- ▶ Norra sisafárrejeaddjiid nuppi dási oktasašohcanválllejumiide váikkuha eanemus nuoraid iežas beroštupmi skuvlensuorggi guovdu. Vuodđooahpahussii gullevaš BEO-hárjehallama mearkkašupmi nuoraid skuvlenválllejumiide lea oalle smávis.

- ▶ Suomagiela dáidu lea deháleamos sisafárrejeaddjiid skuvlemii gullevaš sirdašuvvama veahkeheaddji dahje hehttejeaddji dahkki: Buorre suomagiela dáidu ovddida nuoraid skuvllačađaheami ja us-titvuođagaskavuođaid šaddama ja dahká vejolažžan ohcat dakkár nuppi dási skuvlejupmái masa háliida. Fuones gielladáidu hehte skuvlavázzima ja buktá gaskohaga váttisvuođaid gulahallamis vál-doservoša nuoraiguin. Hejot suomagiela hálddašan oahppit eai vealttakeahtta ohcal dan nuppi dási skuvlejupmái, masa livčče há-liidan, go eai jáhke gielladáidduset reahkkát skuvllas menestupmái.
- ▶ Vuorrováikkuhus suomagielat oahppiiguin doarju sisafárrejeaddji oahppiid suoma giela oahppama. Nuoraid sosiála gaskavuođaid huksemii galggašii skuvllain giddet fuomášumi
- ▶ Sisafárrejeaddjинуorat dárbbášit sierradási doarjaga skuvlavázzimii. Buot nuorain ii leat vuođdoskuvlla nogadettiin doarvái gielalaš dahje akademalaš válmmašvuođaid, maiguin sii sáhtašedje ohcalit nuppi dási ámmátlaš vuođdoskuvlejupmái dahje logahatskuvlejupmái. Dáid oahppiide sirdašuvvanmuttu skuvlejupmi, dego ráhkkanahatti skuvlejupmi, sáhtta leat buorre molssaeaktu.
- ▶ Oahppobagadallis lea stuorra mearkkašupmi sisafárrejeaddjинуo-raid skuvlemii guoskevaš sirdašuvvamii lihkestuvvamis. Oahppo-bagadalli doaibma lea sihkkarastit, ahte nuorat dahket skuvlenvál-ljejumiid doarvái nuori dieđu várás.
- ▶ Sisafárrejeaddjibearrašiid vanhemat sáhttet oassálastit aktiivva-laččat mánáideaset skuvlavázzimii dušše, jus sii hálddašit suoma-

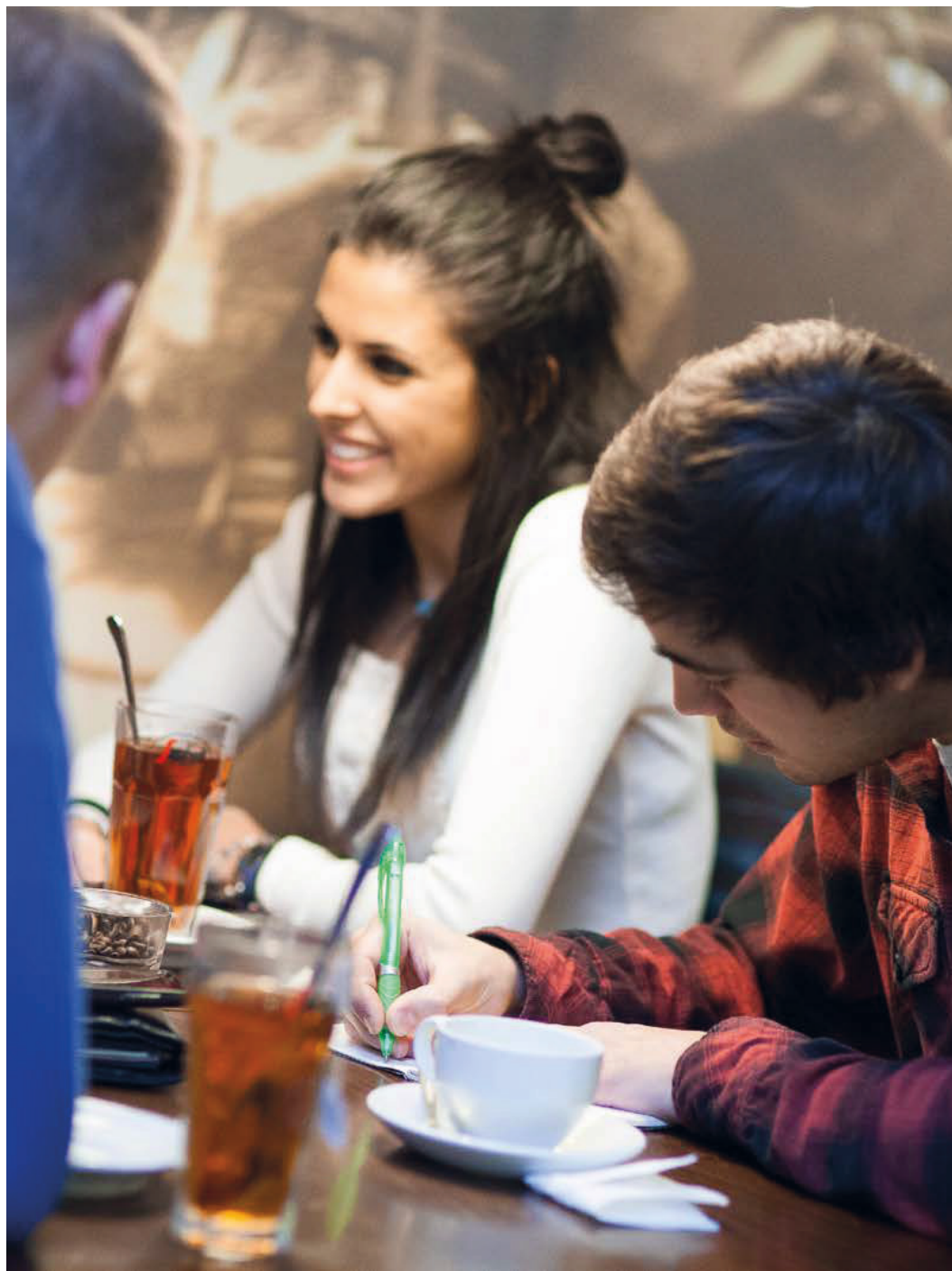
giela. Buot bearašlahtuid galggašii oahppat doarvá buori suomagiela dáiddu.

- ▶ Oassi sisafárreaddjnuorain oaidná boahttevuodas leat Máтта-Suomas. Sivvan dása leat máttaguovllu Suoma buoret stuđeren- ja bargguoažžunvejolašvuodát.

Ráves sisafárreaddjioahppit

- ▶ Ráves sisafárreaddjioahppiid nuppi dási oktasašohcanválljeju-miide váikkuhii beroštupmi suorggi guovdu, boahttevuodáplánat joatkkaoahpuin, barggolašvuodavejolašvuodát ja lagašbiire vásáhusat ja rávvagat. Bargohárjehallama mearkkašupmi vásihuvvui eanet suomagiela oahppama gaskaoapmin go barggolašvuoda dahje skuvlenválljejumiid bokte.
- ▶ Vejolašvuolta joatkit oahpuid ámmáhii man lea hárjehan jo ruovturiikkastis, lea smávis. Mearkkašahtti sivat leat suoma giela dáiddu váilun ja hállu beassat johtilit bargoeallimii.
- ▶ Dutkamuššii oassálastán olbmuid plánaide gulai doaivva barggu oažžumis ja eallima joatkimis Davvi- dahje Máтта-Suomas. Dát doarju jurdaga das, ahte go bidjá resurssaid skuvlejupmái, biddjo resursa maddái boahttevuoda bargiide Suomas.

- ▶ Suomagiela máhtu váilun soaimmai eastagiin oassái logahatoahpuide, go logahahkii beassan gáibida stuđeanttas nana oahpahusgiela máhtu. Rávesolmmožin Supmii fárren olbmuid beassan bajit dási skuvlejumiide lea ráddjejuvwon.
- ▶ Skuvlla fállan oahpahussii guoskevaš doarjja vásihuvvui doarvá buorrin, Oahpaheaddjit ollašuhtte sirrema oahpahusasteaset.
- ▶ Bearraša doarjaga ja veahki mearkkašupmi lei stuoris oahpuid ovdáneamis. Bearraša lahtuid heajos suomagiela dáidu ja skuvlaváz-zima váilun ledje ráddjeaddji dahkkit doarjaga oažžumis.
- ▶ Iežas miehtemiela miellaguoddu váikkuhii positiivvalaččat oahppamii ja dás lei mearkkašahtti váikkuhus oahpuid ovdáneamis.
- ▶ Sirdašuvvanmutter ožžojuvwon doarjja oahpaheaddjiin ja oahppobagadalliin lei mearkkašahtti sajádagas. Sirdašuvvanmutter doarjjadoaimmaide váillahedje maiddá eará doarjaga, dego: mánggaid hárjehallansisabeassaniskosiid dahkama, sirdašuvvanmutter lean oahppiid galledeamet, maid áigge sii muitaledje iežaset vásáhusaideaset ja stuđeremis vuodđoskuvlla maŋŋá.
- ▶ Suomagiela hárjehallan skuvlla olggobealde vásihuvvui dárbbášlažžan ja sávaldahkan lei maiddá vuorrováikkuhus ruohtassuopmelaččaiguin.
- ▶ Stuđerema doarjjan skuvlabeaivvi olggobeallái váillahedje jeavdalaš leaksoriekkesvejolašvuodaid, go ruovttubarguid dahkan lei gaskkohagaid hástaleaddji iige lihkostuvvan.

Doaibmabidjoevttohusat

Gielalaš vuolggachuoggát

Sámegiela doarjun

Sámenuoraid bokte sirdašuvvama luonddus dahká earenoamáža dat, ahte nuppi dásis vejolašvuohta lohkat sámegiela geahppána dahje nohká oalát. Sámegielat leat áittavullosačča ja sámegiela seailun dár-bbašivččii oppa servodaga doarjaga.

- ▶ Dahkat vejolažžan oppa vuodđoskuvlla sámegillii.
- ▶ Lasihit sámegiela oahpahusa ámmátlaš oahppolágádusain ja logahatskuvlejumis.
- ▶ Dahkat vejolažžan sámegiela stuđerema oppa Lappi guovllus.

Suomagiela dáiddu doarjun

Suomagiela máhttin váikkuhii oktan mearkkašahtti dahkkin sisafárrejeaddjioahppiid skuvlasirdašuvvamiidda buot ahkejoavkkuin. Suomagiela dáidu lea dehálaš dahkki maiddá suopmelaš servodahkii integremis ja ruovttuiduhttimis ja ustitgaskavuodaid oažžumis.

- ▶ Doarjut oahppiid ovttaskas olbmuid mielde suomagiela oahppamis oppa skuvlabálgá áigge.
- ▶ Doarjjafierpmádaga, dego bearrašiid, suomagiela dáidduid máhttin nannejuvvo.
- ▶ Figgat ovddidit ustitgaskavuodaid oažžumii ruohtassuopmelaččaid gaskavuodas.
- ▶ Dahkat vejolažžan suomagiela hárjehallama maiddá skuvlla olggo-beale doaimmas ja ordnet doaimma eará buđaldanvejolašvuodain.
- ▶ Evttohit oktan molssaeaktun gielladáiddu buorideami sisafárrejeaddjioahppiide oaivilduvvon 10. luohkáid, dalle eavttut buorránit beassat dan nuppi dási oahpuide, gosa oahppi háliida.
- ▶ Addit vejolašvuoda dahkat sisabeassaniskosiid hárjehallaniskosiid doarvai dájá.
- ▶ Dahket gárvvessátnelsttuid, main lea ávki nuppi dási oahpuin ja boahttevaš ámmáhis.
- ▶ Plánet kurssaid, main veahkehat suomagiela dáiddu gárggiideami doarju oahppolágádusa, dego logahat, vuhtii váldimiin.
- ▶ Ordnet oahppoválmmašvuodaid buorideaddji kurssaid nuppi dási oahpuid álggus.

Sirdašuvvamat njuovžilin - Sirdašuvvanmuttu stivremii guoskevaš dahkkiid doaimabidjoevttohusat

Lavttamuddui geavahit resurssaid, muhto das fuolatkeahhtá sirdašuvvanmuttu vuodđoskuvllas nuppi dásái dagai váttisin dahje esttii earret eará ráhkkaneddji skuvlejumi váilun, unnán ovttasbargu sirdašuvvanmuttu oahppolágádusaid gaskkas ja oahppolágádusa geográfalaš sajádat. Nuorat gáibidedje lasi individuála doarjaga, bagadallama, fuolaheami, rávvema ja rávesolbmo duvdaga das, ahte vuosttaš oahppolágádusválljen lea rivttes. Oassi oahppiin gáibidii vel lassedieđuid sierra skuvlenvejolašvuodain vuodđoskuvlla maŋŋá, mat doarjjošedje sin válljenproseassa ja gárvásmuvvama niehkoámmáhii. Oassi livččii háliidan lassiiáiggi smiehttamii, ovdal stuorra mearrádusaid dahkama oahpuid joatkima dáfus. Doarjaga oažžun lea sorjavaš resurssain, mat leat geavaheamis ja das sáhtá čuovvut sierraárvolašvuolta guovlluid gaskkas. Hástalussan oahpuid dihtii fárren sámenuoraid bokte lei dávjá ođđa kultuvrii vuogáiduvvan ja dan norpmaid oahppan. Sisafárrejeaddjioahppiid integreren vuodđooahpahusa joavkkuide vásihuvvui muhtumin hástalussan.

- ▶ Fállat oahppiide vejolašvuoda individuála bagadallamii.
- ▶ Evttohit 10. luohká vejolašvuoda, jus oahppi dárbbša lassiiáiggi mearrádusa dahkamii.
- ▶ Lasihit oahppiide individuála doarjjahámiid.
- ▶ Nuppi dási oktasašohcamii ráhkkanit oppa badjedási áigge.

- ▶ Nannet veardásašdoarjjadoaimma, vanhemiid oassálastin prosessii ja lasihit jo sirdašuvvanáiggi vásihan oahppiid vásáhusaid juohkima mentordoaimma bokte.
- ▶ Lasihit BEO-hárjehallama ja oahppiid joatkkastuđerema sávaldagaid gaskasaš oktavuoda nu, ahte álggahit boahttevuoda ja ámmáha plánema badjedásis buriin áiggiin, Ná nuoraide addojuvvo doarvái áigi oahpásmuvvat eará ámmáhiidda ja skuvlensurggiide, mat leat sin miela mielde.
- ▶ Ovddidit sisafárrejeaddjioahppiid ruovttuiduvvanskuvlejumis čađahan bargohárjehallanbajiid, goas ávki barggu oažžuma ja skuvlejumi viŋkilis maksimerejuvvo.

” *Bearraša addán doarjaga ja veahki mearkkašupmi oidnui mearkkašahtti dahkkin oahpuid ovdáneamis.*

Sosioemotionála oahppanbiras, ustitgaskavuodát ja bearaš doarjjan - doaimmat, mat buoridit skuvlamenestumi

Skuvllat ja daid geavadagat dávjá duođalaččamusat ođasmahttet sosiála geavadagaid, mat leat anus. Váldokultuvrra dominerejeaddji sajádat leage eanet dábáluot go kultuvrraid oktasaš, oahppama vejolažžan dahkan rádjegiera. Dán dihtii skuvllain bastet váldit vuhtii váldokultuvrras boahtán mánáid, nuoraid ja bearrašiid dárbbuid, go dat leat oktiiheivehuvvon skuvlla árvvuiguin ja doaibmakultuvrrain, Etnalaš unnitloguin boahtán mánát ja nuorat leatge dán dihtii skuvlasirdašuvvamiin eandalii dehálaš doaimma ovddas: sii doibmet guovtti makrosystema gaskkamuttus: vuoruid iežaset kultuvrras ruovttus ja lagašbirrasis ja vuoruid váldokultuvrras ja goappásge sii doibmet nuppi kultuvrra dulkan. Dávjá dát dáhpáhuvvá maiddái viehka iehčanassii, go lagašbirrasis ii leat seammalágan vejolašvuohta doarjut máná ja nuora skuvlavázzimis dego váldokultuvrra bearrašiin. Vánhemiin ja eará lagašolbmui ii vealttakeahttá leat veháge iežas vásáhus suopmelaš skuvllas ja skuvlavuogádagas, eaige sii dan dihtii ipmir ovdamearkan skuvlla gáibádusaid dahje áššiid, mat dáhpáhuvvet skuvllas.

Bearraša addán doarjaga ja veahki mearkkašupmi oidnu mearkkašahtti dahkkin oahpuid ovdáneamis. Dán dihtii oahppi skuvlasirdašuvvamiid lihkestuvvamis eará beliid, dego birrasa servoša, skuvlla ja bearraša ovttasbargu lea dehálaš. Servoša ja skuvlla gaskasaš guoibmevuodá lihkestuvvan gáibida buot čanusjoavkkuid ja báikkálaš gielddaháldda-husa jeavddalaš doarjaga.

- ▶ Váldit vuhtii kultursensitivitehta ja addit oahpahusbargovehkii doarvá dieđu ja gaskaomiid sierra kulturduogážiin bohtán oahppiid individuála vuhtii váldimii.
- ▶ Addit doarvá doarjaga oahppi oppalaš ovddideapmái ja giddet fuomášumi oahpposidoaluide, oahpahusmateriálaide sihke skuvllaid doibmii ja hábmet daid dárbbu mielde.
- ▶ Lasihit njuovžilis kommuniserema eavttuid rabasvuođa, berošteami ja olbmo earáláganvuođa ja individuála gudnejahttimiin.
- ▶ Skuvlet mentordoaimmii nuppi dási stuđeanttaid, geat leat vásihan sirdašuvvanmuttu. Dahkat dás bissovaš geavadaga.
- ▶ Ovddidit dárbbu mielde skuvlla doaimmakultuvrra ja doaimbavugiid nu, ahte dat bálvalit skuvlla oahppiid etnalaš mánggabealatvuođa ja buresbirgejumi.
- ▶ Vuodđudit skuvlabeaivve maŋŋá doaimman leaksorieggáid, main lea vejolašvuolta oažžut veahki ruovttubargguid dahkamii.
- ▶ Oassálastit bearašlahtuid skuvlavázzima doarjumii ja ovttasbargui skuvllain ain beaktileappot earret eará skuvllas doaimman vanhennieggáid bokte.
- ▶ Ordnet sisafárreaddjioahppiid vanhemiidda giellaskuvlejumi, goas sidjiide addojuvvojit buorit vejolašvuodát oassálastit ovttasbargui skuvllain.
- ▶ Doarjut sisafárreaddjioahppiid ja suomelašoahppiid gaskasaš vuorrováikkhusa.
- ▶ Doarjut eará etnalaš joavkkuin bohtán oahppiid gaskasaš ustiggaskavuodaid.

Lassidieđut doarjjan

Oktasašohcan, skuvlejupmi, ámmátválljeniskosat:

<https://opintopolku.fi/wp/fi/>

<https://www.studentum.fi/>

<http://www.infopankki.fi/fi/etusivu>

<http://www.mol.fi/avo/>

<http://www.uramyrsky.fi/Mansikkapaikka/index.html>

http://samediggi.fi/nuorat/images/pdf_tiedostot/

oahppoofela.fi/web.pdf

Sirdašuvvanmuttu skuvlejumiin:

<http://www.edulappi.fi/fi/Nuorelle/VALMA>

<http://www.infopankki.fi/fi/elama-suomessa/koulutus/peruskoulun-jalkeen/lukioon-valmistava-koulutus>

Gáldut

Körkkö, Minna & Niemisalo, Sari (2017): Maahanmuuttajaoppilaiden siirtymät perusopetuksesta toisen asteen koulutukseen Lapissa. Teoksessa M. Körkkö, M. Paksuniemi, S. Niemisalo & R. Rahko-Ravantti (toim.) (2017): Opintie sujuvaksi Lapissa. Turku, Siirtolaisuusinstituutti, Julkaisuja 6, 45–67.

Körkkö, Minna, Paksuniemi, Merja, Niemisalo, Sari & Rahko-Ravantti, Rauna (toim.) (2017): Opintie sujuvaksi Lapissa. Turku, Siirtolaisuusinstituutti, Julkaisuja 6.

Rahko-Ravantti, Rauna (2017): Saamelaisnuorten opintie Lapissa. Teoksessa M. Körkkö, M. Paksuniemi, S. Niemisalo & R. Rahko-Ravantti (toim.) (2017): Opintie sujuvaksi Lapissa. Turku, Siirtolaisuusinstituutti, Julkaisuja 6, 97–113.

Saarreharju, Maiju & Paksuniemi, Merja (2017): ”Koska siitä saa hyvän elämän”. Teoksessa M. Körkkö, M. Paksuniemi, S. Niemisalo & R. Rahko-Ravantti (toim.) (2017): Opintie sujuvaksi Lapissa. Turku, Siirtolaisuusinstituutti, Julkaisuja 6, 69–95.

